

ПОТЕНЦІАЛ ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ КАРИКАТУР У ФОРМУВАННІ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Подосиннікова Г. І., Мокренко В. С.

ВСТУП

У зв'язку з модернізацією системи освіти України та її інтеграцією до загальноєвропейського культурного простору до майбутніх вчителів АМ висуваються високі вимоги стосовно рівня їх підготовки¹, зокрема, до рівня сформованості компетентності в монологічному мовленні (КММ)², що вимагає пошуку засобів підвищення мотивації навчання та залучення студентів до діалогу культур.

Важливість використання автентичних матеріалів і засобів навчання для формування англomовної КММ майбутніх фахівців обґрунтована у працях багатьох науковців (О. Б. Бігич, С. В. Білоус, Г. А. Бойко, Н. Ф. Бориско, С. Вард, С. В. Кіржнер, Б. В. Кукса, С. В. Лазаренко, Н. К. Лямзіна, Ю. М. Несин, С. Ю. Ніколаєва, В. С. Пащук, Н. Р. Петранговська, Т. О. Петрова, Ю. А. Петрусевич, Г. І. Подосиннікова, І. О. Сімкова, В. Л. Скалкін, Н. К. Склярєнко, Л. П. Смелякова, П. Л. Сопер, О. Б. Тарнопольський, О. М. Устименко, В. В. Черниш, Л. В. Шовкопляс, К. Бейлі, Ф. Кліпсель, С. Торнбері тощо). У деяких дослідженнях фокусом уваги є використання опор для формування іншомовної КММ (Шевченко, 1984; Пащук, 2002; Сімкова, 2019; Бойко, 2020; Кіндрась, 2020 тощо). При цьому аналіз літератури виявив, що карикатура як опора у формуванні КММ майбутніх учителів АМ досі не була предметом комплексного дослідження у науково-методичній літературі.

Анкетування, яке проводилося серед студентів 4 курсу освітньо-професійної програми 014 Середня освіта (Англійська та німецька мови) першого рівня вищої освіти спеціальність: 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)) спеціалізація: 014.021 Середня освіта

¹ Подосиннікова Г. І., Коваленко А. М., Козлова В. В., Школярєнко В. І., Коробова Ю. В. Освітньо-професійна програма Середня освіта (Англійська та німецька мови) першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальність: 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)) спеціалізація: 014.021 Середня освіта (Англійська мова і література) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022.

² Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): проект / С. Ю. Ніколаєва та ін. ; під кер. С. Ю. Ніколаєвої, М. І. Солов'я. Вінниця : Нова книга, 2001. 245 с.

(Англійська мова і література) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка факультету іноземної та слов'янської філології Сумського державного педагогічного університету імені А. С.Макаренка у 2016–2022 р.р., показало, що студенти вважають цей засіб навчання сучасним (72 %), актуальним (81 %), мотивуючим висловитися (73 %), таким, що сприяє розумінню сучасної культури носіїв мови (78 %), засобом проблемного навчання (66 %), засобом інтерактивного навчання (68 %), стимулюючим інтелектуально (70 %) та емоційно (62 %). Зарубіжні дослідження також свідчать про позитивне ставлення здобувачів освіти до використання карикатур у навчальному процесі³.

Усе викладене вище вказує на актуальність вивчення проблематики використання автентичної карикатури як опори для формування КММ майбутніх учителів АМ.

1. Психологічні, лінгвістичні та комунікативні особливості формування компетентності у монологічну мовлення майбутніх вчителів англійської мови

Термін «**компетентність в монологічному мовленні**» використовують для визначення здатності реалізувати усномовленневу комунікацію у монологічній формі в життєво важливих сферах і ситуаціях відповідно до комунікативного завдання та цілей навчання⁴. Рівень сформованості КММ майбутніх учителів АМ за результатами опанування освітньо-професійної програми бакалаврського рівня має відповідати цільовому рівню С1 згідно Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR)⁵. Очікується, що мовлення майбутніх учителів АМ є наближеним до мовлення освічених носіїв АМ. Тож у рамках дослідження формування КММ у майбутніх вчителів АМ розглянути основні характеристики англійського ММ у психологічній, лінгвістичній та комунікативній площині.

У процесі розвитку умінь ММ у майбутніх учителів АМ потрібно ураховувати **психологічні особливості ММ**: 1) зв'язність думки, що виражається в композиційно-смісловій єдності тексту, а також зв'язність мовлення, що потребує володіння мовними засобами міжфразового зв'язку; 2) тематичність ММ, чітка комунікативно-сміслову організація розкриття теми; 3) контекстуальність ММ, яке вмотивоване

³ Bekdaş M. The Effect Of Using Caricatures On Vocabulary Retention In Foreign Language Teaching. *IJOESS*, 2018. Vol. 9, Issue 31. P. 622–632. URL: <https://bit.ly/3zc9Ztc>

⁴ Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

⁵ Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.

стимулом певної ситуації, але також є відносно автономним; ситуація для ММ є відправним моментом, потім воно відхиляється від неї, формує власне середовище – контекст; 4) відносна безперервність ММ, внаслідок чого досягається завершеність думки; 5) послідовність і логічність, які реалізуються в розвитку ідеї основної фрази шляхом породження думки, її доповнення, пояснення, обґрунтування, тощо. Крім того, особливостями ММ є експресивність та комунікативна направленість: вони забезпечують емоційну виразність висловлювання та його співвідношення з комунікативною ситуацією спілкування⁶. Під емоційно-експресивним мовленням розуміють мовлення, що має стійке емоційне забарвлення, основним змістом якого є вираження почуттів та емоцій по відношенню до об'єкта оточуючої дійсності⁷.

З психолінгвістичної точки зору, ММ – це односпрямована форма мовлення, яка реалізується на основі структури мовленнєвої діяльності, здійснюється від мотиву, що породжує будь-яку думку, до оформлення самої думки та її втілення. ММ майбутніх вчителів АМ тісно пов'язане з їх інтелектуальною діяльністю, спирається на умовиводи як процес мислення⁸. Психолінгвістичний контекст ММ знаходить своє відображення у психолінгвістичному феномені ідіоматичності мовлення⁹.

З лінгвістичної точки зору, ММ властиві повнота та розгорнутість фраз, їх різноманітність та різноструктурність; речення пов'язані між собою та мають логічну послідовність. Англомовному ММ властива ідіоматичність – закріплення в узусі та мовленнєвій нормі тих варіантів оформлення думок (перш за все, мовленнєвих конструкцій), вживання яких є характерним для автентичного, природного мовлення носіїв мови¹⁰.

⁶Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. посібн. для вищих навчальних закладів / за ред. Л. О.Калмикової. Київ: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.

⁷Цинтар Н. В. Категорія емотивності в англійській художній літературі ХІХ та ХХІ століття (гендерний аспект): дис. ... докт. філософії: 035 – Філологія. Чернівці, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 249 с.

⁸Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. посібн. для вищих навчальних закладів / за ред. Л. О.Калмикової. Київ: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.

⁹Подосиннікова Г. І. Навчання студентів-філологів ідіоматичних предикативних конструкцій англійського розмовного мовлення на матеріалі автентичних художніх текстів: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, КНЛУ, 2002. 24 с.

¹⁰Подосиннікова Г. І. Навчання студентів-філологів ідіоматичних предикативних конструкцій англійського розмовного мовлення на матеріалі автентичних художніх текстів: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, КНЛУ, 2002. 24 с.

Згідно вимог програми необхідним є навчання майбутніх вчителів АМ літературно-розмовного мовлення, яке характеризується вживанням структурно-мовленнєвих одиниць різного ступеня сталості, що властиві мовленню носіїв мови (наприклад, предикативних конструкцій АМ, ідіом, фразових дієслів, мовленнєвих кліше тощо). Оволодіння ідіоматичним літературно-розмовним мовленням викликає у студентів певні труднощі відбору й реалізації мовних засобів залежно від комунікативної ситуації¹¹.

Особливістю англійського літературно-розмовного ММ є вживання засобів міжфразового зв'язку, якими слугують прислівники, займенники та сполучники, сполучення іменника з прикметником у ролі обставини місця і часу (адвербалії). Наприклад, адвербаліями часу і послідовності слугують: *before, now, then, finally, ultimately*. Також як засоби сполучення речень використовуються усномовленнєві формули, що демонструють початок, продовження або завершеність висловлювання (наприклад, *to begin with, well, that reminds me, by the way, speaking of, bearing in mind, let's leave it at that, I'd like to emphasize, on the whole, in conclusion*), допомагають систематизувати чи резюмувати представлені у висловлюванні інформацію та міркування (*therefore, that's why, that's how, so that, hence, though, since, as a result of*). Запропонуємо відповідну інструкцію до вправи з використанням карикатури: *Do you think modern educational system is being dumbed down? What impact does it have on students? Look at the caricature and express your opinion regarding the problem. Use the phrases: I believe, in my humble opinion, there's no doubt, unfortunately, I am convinced that, my concern is that, I consider, ultimately*. Елементи особистого ставлення також відіграють важливу роль у ММ; для демонстрації власної думки доцільно вживати такі засоби: *to my mind, there's no doubt, it's quite clear, I am sure, I believe, I consider, it's true, it's evident, obviously, apparently, fortunately*.

Таким чином, ММ майбутніх учителів АМ повинно характеризуватися композиційною складністю, ідіоматичністю, розгорнутістю, завершеністю викладення думки, дотриманням мовних норм, логіки і послідовності у викладанні змісту монологу.

Важливу роль у навчанні ММ майбутніх вчителів АМ відіграють **комунікативні особливості** ММ, які відбивають його функції: 1) інформативну (донесення інформації про об'єкти, явища чи події навколишнього середовища, їх опис, опис дій та стану); 2) впливову

¹¹ Подосиннікова Г. І. Методична типологія труднощів навчання ідіоматичного розмовного мовлення майбутніх учителів англійської мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 4 (78). С. 172–185. DOI: 10.24139/2312-5993/2018.04/172-185.

спонування до дії чи попередження небажаної дії, переконанні щодо справедливості чи несправедливості тих чи інших поглядів, думок, дій, переконань); 3) експресивну, або емоційно-виразну (використання мовленнєвого спілкування для опису стану, в якому знаходиться той, хто говорить, для зняття емоційної напруженості); 4) розважальну (виступ людини на сцені чи серед друзів для розваги слухачів); 5) ритуально-культурну (висловлювання під час ритуального обряду). Залежно від комунікативної функції та мети розрізняють **типи монологічних висловлювань**: монолог-опис, монолог-міркування (роздум), монолог-розповідь¹².

3.1. Монолог-опис є констатуючим типом монологічного висловлювання, який містить ствердження про наявність або відсутність ознак чи якостей у предметі, явищі чи людині, що описуються у висловлюванні. Його розуміють як послідовне перерахування ознак та характерних рис предмету або явища. Цей тип монологу характеризується використанням простих і складносурядних речень, у яких переважає вживання теперішнього або минулого часу. Прикладом вправи для розвитку умінь володіння монологом-описом може слугувати наступна: *Choose any of the three caricatures you see in the slide. Describe what you see in this caricature. Pay attention to the details that reflect the main problem. In your description, use the adjectives from the box below.*

striking, unbelievable, convincing, controversial, urgent, massive, tremendous, erroneous, unbiased, distorting, accurate, precise, relevant
--

Монолог-міркування будується за допомогою умовиводів та суджень, на основі яких робиться певний висновок. Це представлення логічно обґрунтованих роздумів про когось або щось, його структура складається з тези, аргументації та висновків. У ході монологу-міркування вирішується певна проблема, яка є предметом міркування. Для монологу-міркування характерний причинно-наслідковий зв'язок між реченнями. Монолог-міркування часто містить елементи інших композиційно-мовленнєвих форм сприяє реалізації всіх функцій монологічного мовлення. Інструкцією до вправи на навчання монологу-міркування майбутніх вчителів АМ може бути наступна: *Analyze the problem presented in the caricature. Is it relevant? What are your thoughts regarding its solution? Present your ideas using the phrases: First and foremost, ...; It seems to me, ...; Furthermore, ...; I'd like to emphasize that, ...; Apparently, ...; As a matter of fact, ...; Moreover, ...; I suggest that we, ...; Ultimately, ...; Thus.*

¹² Устименко О. М. Навчання іншомовного монологічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2013. № 1. С. 3–9.

Монолог-розповідь характеризується динамічністю, яка забезпечує хронологічну розповідь про розвиток подій, пригод, дій чи станів. Мета цього типу монологу полягає у передачі послідовності ряду подій або переходу предмету з одного стану в інший¹³. Для нього характерні складнопідрядні речення з підрядними часу та використання сполучників і адвербалій. Наведемо відповідну інструкцію до вправи: *Look at the caricature. What is happening? Match the sentences below and add some of your own to tell about the events in the caricature.*

Nowadays, media use smaller problems...	as they can be deceptive;
Naturally, some issues ...	because they are concerned about insignificances;
People cannot trust world news ...	to divert public attention from bigger one's;
Unfortunately, some problems are presented inaccurately ...	so that others think everything is fine;
It seems that some citizens may not notice a crisis ...	are artificially created;

Згідно вимог програми майбутні учителі АМ мають володіти усіма типами монологу окремо та в комбінації, розуміти різницю між ними та мати уявлення про їх характерні риси.

2. Мета, зміст та контроль формування компетентності в монологічному мовленні у майбутніх вчителів англійської мови

В умовах інтеграційних процесів і реаліях сучасного інформаційного суспільства завдання міжкультурного та професійно-спрямованого спілкування вимагають від майбутніх учителів АМ високого рівня сформованості КММ.

Щодо **цілей формування КММ у майбутніх учителів АМ**, то на зазначеному у програмі цільовому рівню С1 згідно Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR) майбутні вчителі АМ старшого ступеня навчання повинні демонструвати зразки ефективної комунікації на рівні високої академічної мобільності (enhanced academic mobility level), вільно говорити на теми, пов'язані з їх академічними, соціальними та майбутніми професійними ролями¹⁴. Завдання

¹³ Матковська Г. О. Лінгвостилістичні особливості композиційно-мовленнєвих форм художнього тексту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна.* 2013. № 39. С. 178–181.

¹⁴ Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.

формування КММ майбутніх учителів АМ пов'язані з удосконалення набутих раніше умінь ММ на якісно новій основі¹⁵.

До **змісту КММ майбутніх вчителів АМ** входять відповідні уміння, навички, знання та комунікативні здібності.

Під **мовленнєвими вміннями ММ** розуміють уміння логічно, послідовно (зв'язно), достатньо повно, комунікативно вмотивовано, правильно у мовному відношенні та творчо користуватися іншомовними засобами з метою висловлення думок під час говоріння. Мовленнєві вміння ММ поділяються на загальні та спеціальні. В. С. Пащук поділяє *загальні вміння ММ* майбутніх вчителів АМ на групи: 1) уміння реалізувати комунікативний намір адекватно завданню та умовам спілкування; 2) уміння логіко-композиційної побудови висловлювання у відповідності до композиційно-мовленнєвих форм монологу; 3) комбінаційні вміння¹⁶. *Спеціальними вміннями ММ* вважають уміння: з'єднувати та логічно структурувати декілька мовленнєвих зразків; повно висловлюватись відповідно до комунікативної ситуації та теми; правильно в аспекті системи та норм АМ оформити своє висловлювання мовними засобами відповідного рівня складності; оптимально використовувати мовний матеріал з урахуванням вимог рівня навчання (програми); оптимально використовувати вивчений матеріал, свідомо переносити раніше набуті знання, навички та вміння на нову ситуацію; залучати до викладу певної теми матеріал суміжних тем, розширюючи і поглиблюючи її, комбінуючи і варіюючи матеріал за формою та за змістом¹⁷.

Під час формування компетентності в ММ у майбутніх вчителів АМ слід брати до уваги також рівень розвитку наступних груп умінь: **інтелектуальних умінь ММ** (планувати та програмувати монологічне висловлювання, дотримуватися причинно-наслідкових зв'язків та виконувати інші логічні операції у процесі ММ); **навчальних умінь ММ** (використовувати опори різного характеру, електронних засобів навчання); **організаційних умінь ММ** (самостійно організувати навчання). У комплексі, ці вміння забезпечують ефективне планування,

¹⁵ Подосиннікова Г. І. Програма нормативної навчальної дисципліни «Практика англійського усного та писемного мовлення» (IV рік навчання). Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 127 с.

¹⁶ Пащук В. С. Навчання студентів мовних спеціальностей усного англійського монологічного мовлення з використання автентичних художніх фільмів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, КНЛУ, 2002. 21 с.

¹⁷ Бойко Г. А. Формування професійно орієнтованої англомовної компетентності в монологічному мовленні у майбутніх фахівців з харчових технологій у процесі самостійної роботи : дис. ... докт. філософії у галузі педагогіки : 011 – Освітні, педагогічні науки. Київ, КНЛУ, 2020. 252 с.

аналізування, аргументування, узагальнення інформації у процесі формування КММ майбутніх вчителів АМ. **Компенсаторні вміння ММ** допомагають вирішувати комунікативні завдання в умовах дефіциту мовних засобів, до них належать уміння: повернутися до раніше сказаного (Sorry, let me start from the very beginning); спростити фразу, спираючись на знайомі слова або мовленнєвий зразок; застосувати перифраз; застосувати адекватні невербальні (жести, міміка, імітація звуків) засоби спілкування (Look, here is what I mean) тощо¹⁸.

За В. В. Черниш, окремо розглядаємо **вміння професійного-орієнтованого ММ** майбутніх вчителів АМ: 1) проєктувальні вміння (здатність планувати професійно-орієнтовані монологічні повідомлення різних функціональних типів та використовувати різні види опор для навчання ММ залежно від ступеня навчання, характеру мовленнєвого матеріалу та функціонального типу монологу); 2) адаптаційні вміння (уміння адаптувати своє мовлення до конкретних умов навчання та ін.); 3) організаційні вміння (уміння давати чіткі вказівки, надавати пояснення, демонструвати зразки невербальної поведінки, виступати в ролі ініціативного співрозмовника і залучати учнів до монологічної форми спілкування); 4) мотиваційні вміння (здатність стимулювати іншомовну мовленнєву діяльність учнів у ММ в типових ситуаціях спілкування); 5) комунікативні вміння (уміння говорити виразно й емоційно, використовувати стратегії спілкування для зрозумілості свого мовлення, використовувати різні прийоми отримання й передачі інформації в ММ, докладно викладати інформацію про особистість, подію, явище культури тощо, виступати з підготовленим коментарем щодо окремих питань тощо); 6) дослідницькі вміння (уміння застосовувати засоби активних форм навчання з метою вдосконалення процесу навчання та умінь ММ); 7) гностичні вміння (оцінювати свою готовність до професійно-орієнтованого ММ та співвідносити свою оцінку з оцінкою своїх колег); 8) контролюючі вміння (уміння здійснювати (само)запис і коректорське прослуховування своїх висловлювань; редагувати усні (в аудіо-/відеозапису) мовленнєві висловлювання; реагувати на неправильну відповідь учнів)¹⁹.

Невід'ємним компонентом змісту КММ майбутніх учителів АМ є **знання: декларативні** (знання про різні типи монологів, їх особливості та застосування, значення спеціальних мовних засобів зв'язку) та

¹⁸ Петрусевич Ю. А. Контроль та оцінювання англійського монологічного мовлення майбутніх учителів. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2012. № 21. С. 211–219.

¹⁹ Черниш В. В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англійської компетенції в говорінні : дис. ... док. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (з галузей знань)». Київ, КНЛУ, 2015. 483 с.

процедурні (соціокультурні знання мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв іноземної мови у процесі ММ, а також знання як планувати, здійснювати і коригувати монологічне висловлювання певного типу²⁰.

Процес формування КММ у майбутніх вчителів АМ має складником розвиток **комунікативних здібностей**, а саме: 1) наявність внутрішньої мотиваційної готовності говорити; 2) організувати своє висловлювання, структурувати й укласти його; 3) орієнтуватися в ситуації; 4) пам'ятати, що було сказано раніше, і таким чином забезпечувати зв'язність, логічність мовлення; 5) знаходити у довгостроковій пам'яті потрібні мовні форми висловлювання та об'єднувати їх у зв'язні речення і цілісний текст, спираючись на оперативну пам'ять; 6) виправляти як форму, так і зміст сказаного безпосередньо у процесі мовлення; 7) оформлювати висловлювання, що задовольняють мовну норму та узус, включаючи вимоги, які стосуються мовної форми висловлювань та існують у мовно-культурній спільноті; 8) користуватися паралінгвістичними засобами, щоб зробити своє мовлення більш адекватним; 9) виражати свою особистість через ММ засобами АМ, висловлювати власні думки, погляди, емоції, ставлення.

Успішність оволодіння ММ майбутніми вчителями АМ залежить від сформованості **фонетичних, граматичних, лексичних, країнознавчих і лінгвокраїнознавчих навичок і знань** використання відповідного матеріалу сучасного англійського літературно-розмовного мовлення, який є необхідним для формування КММ у межах тематики курсу на визначеному програмою рівні. У програмі зазначено, що активний лексичний мінімум студентів 4-го курсу повинен становити близько 4500 одиниць. У процесі навчання має відбуватися вдосконалення граматичних навичок і поглиблення знань АМ на базі граматичного матеріалу: Wishes and Regrets; Conditionals; Inversion; Future Forms; Passive Verb Forms; Perfect Aspect; Inversion; Reported Speech; Verbs + Infinitive or Gerund; Modals.

Програма 4 курсу насичена матеріалом, який потребує розширення та поглиблення країнознавчих і лінгвокраїнознавчих знань майбутніх учителів АМ, тобто знань мовних і мовленнєвих засобів спілкування з національно культурною семантикою (країнознавчої безеквівалентної та фонової лексики; сталих виразів, ідіом і кліше; ідіоматичних

²⁰ Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.

мовленнєвих одиниць²¹, лінгвістичних маркерів соціальних стосунків і ситуацій; фразеологізмів, афоризмів і специфічні для іншомовної культури типи дискурсу тощо), що є важливим компонентом формування міжкультурної компетентності майбутніх учителів АМ, формування здатності та готовності до ведення діалогу культур²². Здобувачі освіти повинні уміти правильно, ідіоматично, стилістично адекватно висловлюватися у ситуаціях, що відповідають тематиці курсу: 1) «Політичні системи» («Типи уряду. Демократія», «Політичні системи та уряд Сполученого Королівства та Сполучених Штатів Америки», «Вибори, політичні партії Сполученого Королівства та США»); 2) «Судова система» («Злочин та покарання», «Суд в Британії та в США. Права людини», «Злочинність серед неповнолітніх»); 3) «Сучасні засоби масової інформації» («Засоби масової інформації: функції та типи», «Газети та журнали в Британії та США. Паперові та електронні видання», «Телебачення. Телебачення та діти»); 4) «Вища освіта та наука» («Роль вищої освіти та університету у сучасному суспільстві», «Система вищої освіти в Британії, США та Україні. Проблеми вищої освіти», «Університет як центр науки та технологій», «Студентське життя в британських та американських університетах. Обмін студентами: культурний шок»); 6) «Педагогічна практика» («Роздуми про педагогічний досвід. Стил викладання: спостереження та аналіз», «Встановлення взаємозв'язку у класі», «Проблеми дисципліни в класі»)²³.

Результати емпіричних досліджень (спостереження за навчальним процесом, анкетування студентів та розвідувальний експеримент), які проводилися серед студентів 4 курсу протягом 2018–2021 н. р., дозволяють пропонувати заміну теми «Музика» на тему «Наука та технології», яка, на думку студентів, є актуальною, такою, що мало обговорювалася раніше та більше відповідає до загальній тематиці курсу у плані сфери спілкування, змісту, рівня інтелектуальної та мовленнєвої складності.

²¹ Подосиннікова Г. І. Навчання студентів-філологів ідіоматичних предикативних конструкцій англійського розмовного мовлення на матеріалі автентичних художніх текстів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, КНЛУ, 2002. 24 с.

²² Fomenko, T., Bilotserkovets, M., Klochkova, T., Statsenko, O., Sbruieva, A., Kozlova, O., & Kozlov, D. (2020). Overcoming Barriers in Intercultural Communication: A Case Study on Agricultural Idioms in English, Ukrainian and Chinese. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. № 9 (6). P. 157–166. DOI: 10.36941/ajis-2020-0120.

²³ Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): проект / С. Ю. Ніколаєва та ін.; під кер. С. Ю. Ніколаєвої, М. І. Солов'я. Вінниця : Нова книга, 2001. 245 с.

Контроль сформованості КММ майбутніх учителів АМ відіграє важливу роль у навчальному процесі. Доцільним є обмеження кількості можливих категорій до 4–5, їх збільшення причиняє розумове перевантаження, а 7 категорій призводить до психологічного стресу. Стосовно усного контролю пропонується вибір з-поміж якісних категорій, релевантних меті усному контролю: стратегії реплікування, стратегії співпраці, запит про роз'яснення, швидкість, гнучкість, зв'язність, розкриття теми, точність, соціолінгвістична компетенція, загальний діапазон, лексичний діапазон, граматична правильність, лексичний контроль, фонологічний контроль²⁴. Дж. Браун та Дж. Юль пропонують такі критерії оцінювання ММ: відповідність обраному типу монологу, граматична правильність, відповідність лексично-стилістичного забарвлення монологу комунікативній ситуації, достатній темп мовлення, правильність вимови, інформативність²⁵. У свою чергу, вважаємо, що важливим критерієм є стилістична адекватність та ідіоматичність мовлення, тобто його відповідність особливостям вербального компонента менталітету нації носіїв мови²⁶.

Тож пропонуємо оцінювати рівень сформованості КММ майбутніх учителів АМ за наступними критеріями: 1) комунікативна доцільність, стилістична адекватність і правильність використання мовних засобів; 2) ідіоматичність мовлення; 3) зв'язність і логічність висловлювання; 3) відповідність монологічного висловлювання темі; 4) змістовність і самостійність висловлювання; 5) обсяг і темп монологічного висловлювання.

3. Карикатура як засіб формування монологічного мовлення у майбутніх вчителів англійської мови

Навчання ММ майбутніх вчителів АМ пов'язане з рядом труднощів²⁷. Суттєві труднощі у студентів викликає формування умінь виражати свої емоції, почуття, ставлення, недостатньою є емоційно-експресивна забарвленість висловлювань. Також існує проблема недостатньої мотивації для ініціативного ММ майбутніх вчителів АМ,

²⁴ Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2003. С. 281.

²⁵ Brown G., Yule G. *Teaching the Spoken Language*, Cambridge Language Teaching Library. Cambridge University Press, 2001. 163 p.

²⁶ Подосиннікова Г. І. Навчання студентів-філологів ідіоматичних предикативних конструкцій англійського розмовного мовлення на матеріалі автентичних художніх текстів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, КНЛУ, 2002. 24 с.

²⁷ Подосиннікова Г. І. Методична типологія труднощів навчання ідіоматичного розмовного мовлення майбутніх учителів англійської мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 4 (78). С. 172–185. DOI: 10.24139/2312-5993/2018.04/172-185

звикання до засобів навчання та стимулювання мовленнєвої активності. Крім того, у майбутніх учителів АМ існує побоювання помилок, психологічні бар'єри у спілкуванні. Тож розглянемо **сутність та характерні риси автентичної карикатури як засобу навчання**, який сприяє подоланню цих труднощів і комплексній емоційній, інтелектуальній, комунікативній умотивованості формування КММ майбутніх вчителів АМ.

Карикатура (італ. caricatura, від caricare – перевантажувати, перебільшувати) – викривлене зображення людини, типажу чи дії, зазвичай створене з розважальною метою. Карикатурист у власному унікальному, ідіосинкретичному стилі презентує найхарактерніші риси з використанням перебільшення, аналогій, уподібнення до іншої істоти або об'єкта, щоб досягти комічного ефекту та привернути увагу до ідей, теми концепти, які складно відобразити за допомогою тільки тексту, підвищити ступінь розуміння феномена аудиторією²⁸. Карикатуру визначають як засіб художньої типізації, використання засобів шаржу та гротеску для критично цілеспрямованого перебільшення і підкреслення негативних сторін життєвих явищ або осіб; як продукт, у якому поєднуються перебільшення та загострення характерних рис зображуваного предмету для досягнення комічного ефекту та впливу на аудиторію²⁹.

У медійному дискурсі карикатура трактується у широкому сенсі як комбінація вербального та візуального носіїв інформації, основана на художньому та публіцистичному викривленні дійсності, що продиктоване необхідністю впливу на аудиторію³⁰. Вона є результатом усвідомлення автором оточуючого світу, формою вираження авторської позиції або відношення народу до певної ситуації.

У нашому дослідженні розглядаємо карикатуру як вербально-візуальний продукт, текст-зображення, який унікально та сатирично зображає явища, події, концепти чи окремих особистостей і передає ставлення автора до них.

З лінгвістичної точки зору, карикатура – це різновид креолізованого тексту, оскільки вона містить не тільки візуальну, але й текстову складову. О. В. Завадська визначає креолізований текст як особливий лінгвовізуальний феномен, у якому вербальний і невербальний компоненти утворюють одне візуальне, структурне, смислове та функціональне ціле, що забезпечує його комплексний прагматичний вплив на

²⁸ Jaashan H. Decoding Sense in Caricatures: A Study in Semio-stylistics. *Journal of Language Teaching and Research*. 2019. Vol. 10. № 5. P. 954–962. DOI: <http://dx.doi.org/10.17507/jltr.1005.06>.

²⁹ Caricature [Electronic resource]. Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com/word/caricature#etymonline_v_5383 (Last accessed: 28.11.2019).

³⁰ Fahy D. Caricatures and omissions: representations of the news media in 'Don't look up' *JCOM*. 2022. № 21(05), C07. <https://doi.org/10.22323/2.21050307>.

адресата³¹. Взаємодія текстового та іконічного компонентів забезпечує цілісність та зв'язність семіотичного тексту, його експресивність, комунікативний ефект на аудиторію, оскільки поєднання різних повідомлень доповнюють один одного и у той же час пояснюють один одного³².

Вербальний компонент карикатури представляє собою надпис, який додається до зображення. Це можуть бути висловлювання персонажів, авторські коментарі, заголовки або загальні назви зображення. Зміст вербального елементу карикатури здебільшого дублює сенс зображення або пояснює його. Вербальний компонент карикатури, особливо політичної, має досить яскраві стилістичні особливості³³. Для влучної реалізації мовного втілення у цій частині карикатури часто використовуються стилістичні прийоми, серед яких виділяють образну метафору, гіперболу, каламбур³⁴. Каламбур сприяє досягненню комічності карикатури за допомогою використання фразеологізмів, багатозначності слів та омонімів.

Невербальна частина карикатури представляє собою одне або декілька зображень, які поєднуються смислом. Її функцією є візуалізація картини світу художника, конкретних явищ або подій. Взаємозв'язок вербальної та невербальної частин прослідковується у їх співвіднесеності один з одним, яка може будуватися на антитезі (протиставленні написаного зображенню) або на однаковому смисловому посиленні.

У методичному ракурсі, карикатура як засіб навчання АМ розглядається здебільшого як джерело мотивації мовлення. Дослідники характеризують карикатури у викладанні АМ як розважаючі, багатосторонні, захоплюючі, та повчальні матеріали³⁵; вказують, що карикатури формують інтерес, внутрішні мотивацію та зменшують нудьгу або стрес, підвищують досягнення учнів на занятті³⁶.

³¹ Завадська О. В. Феномен креолізованого тексту: актуальна проблема сучасних лінгвістичних досліджень. *Лінгвістичні дослідження*. 2019. № 43. С. 163–169. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.49222>

³² Jaashan H. Decoding Sense in Caricatures: a study in Semio-Stylistics. *Journal of Language Teaching and Research*. 2019. Vol. 10. № 5. P. 954–962. DOI: <http://dx.doi.org/10.17507/jltr.1005.06>.

³³ Ковінько К. В. Жанр політичної карикатури: функціональні, дискурсивні та стилістичні особливості. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2012. № 1003. С. 125–130.

³⁴ Seredina E. V., Dekhnich O. V. Trump's image in a political cartoon: analysis of expressive potential. *Research Result. Theoretical and Applied Linguistic*. 2022. № 8 (2). P. 96–107. DOI: 10.18413/2313-8912-2022-8-2-0-7.

³⁵ Güven S., Bekdaş M. The Effect Of Using Caricatures On Vocabulary Retention In Foreign Language Teaching. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*. 2018. № 9(31). P. 622–647.

³⁶ Srinivasalu G. N. Using Cartoons as Effective Tools in Teaching Learning Process of Social Science. *An International Peer Reviewed & Referred Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies*. 2016. № 3(23). P. 1898–1905.

Як засіб навчання за своєю суттю карикатура відноситься до засобів наочності, за функцією у процесі формування КММ майбутніх вчителів АМ – до мовленнєвих опор. Карикатура насичена концентрованим національно-культурним змістом, вона є природним мовленнєвим стимулом як для носіїв мови, так і для тих, хто її вивчає, тож вона відноситься до автентичних засобів навчання. Карикатура містить текстовий та іконічний компоненти, тож у рамках визнаних у науково-методичній літературі типологій засобів навчання та опор³⁷ вважаємо можливим визначити автентичну карикатуру як різновид природної змішаної опори, яка поєднує вербальні та невербальні елементи.

Розглянемо психологічний, лінгвістичний та методичний потенціал автентичної карикатури у формуванні КММ майбутніх вчителів АМ.

Психологічний потенціал карикатури базується на її можливостях стимулювати функціонування механізмів мовленнєвої діяльності у процесі формування КММ майбутніх вчителів АМ.

Наочність подання інформації, використані візуальні засоби презентації чуттєво-наочних образів як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних явищ, дозволяють студентам відразу сприймати матеріал і мають запрограмований вплив, який діє не тільки на інтелект, але й на емоційно-чуттєвий базис людини³⁸. Використання наочності допомагає створити стимул, активізувати пізнавальну діяльність та сприяє розвитку творчого мислення майбутніх учителів АМ.

Використання карикатури розвиває когнітивні здібності та пізнавальну діяльність студентів, сприяє розвитку логічного та образного мислення, умінь прогнозування, пам'яті, уваги, уяви та сприйняття. Згідно з теорією сприйняття мовлення О. О. Леонт'єва людина, сприймаючи за відповідними ознаками сигнал, встановлює його значення, а потім породжує у внутрішньому мовленні висловлювання у цілому, яке фігурує у свідомості як сприйняття³⁹. У процесі сприйняття карикатури відбувається подвійне декодування закладеної інформації, як вербально, так і візуально. Карикатура є носієм глибоких за змістовим наповненням зображень, які мають властивість впливати на формування

³⁷ Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов у вищій школі. Вінниця : Нова книга, 2020. 384 с.

³⁸ Jaashan H. Decoding Sense in Caricatures: a study in Semio-Stylistics. *Journal of Language Teaching and Research*. 2019. Vol. 10. № 5. P. 954–962. DOI: <http://dx.doi.org/10.17507/jltr.1005.06>.

³⁹ Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В. Психологія мовлення і психолінгвістика : навч. посібн. для вищих навчальних закладів / за ред. Л. О. Калмикової. Київ : Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.

конкретних образів у студентів та дають їм привід для роздумів. За допомогою карикатури студенти по-новому сприймають проблему, яку вивчають, вона стимулює уяву та критичне мислення.

Використання карикатур сприяє розвитку емоційної сфери студентів, розуміння співвідношення невербального та вербального компонентів мовлення, чуткості до нюансів емоцій і ставлень. У карикатурах тексти, яким притаманні емотивні змісти, супроводжуються картинками, на яких навіть з перебільшенням візуалізовано жести, елементи міміки, рухи тіла, що відображають універсальні емоції⁴⁰. Емотивність карикатури стимулює емоційну вмотивованість ММ майбутніх вчителів АМ, збагачення мовлення студентів лінгвістичними та паралінгвістичними засобами, що відображають їхню емоційну картину світу.

Гумор, який закладений у карикатурі, позитивно впливає на формування КММ майбутніх учителів АМ: 1) викликає емоції, що впливають на сприйняття, увагу, концентрацію, мотивацію, а також засвоєння навчального матеріалу⁴¹; 2) створює сприятливу та комфортну атмосферу на заняттях, яка знижує афективний фільтр, допомагає студентам подолати існуючий комунікаційний бар'єр (стрес, страх, переживання, скутість); 3) стимулює розвиток креативності та гнучкості мислення; 4) допомагає привернути увагу студентів до важливих моментів проблеми, що розглядається, активізувати когнітивну діяльність, критичне мислення, сприяє мотивації ілюстрування або коментування проблеми. Гумор і оригінальна візуалізація дають можливість підтримувати інтерес студентів до теми обговорення. Прикладом слугує така карикатура:

Рис. 1.1. Приклад психологічного потенціалу карикатури

⁴⁰ Ковінько К. В. Жанр політичної карикатури: функціональні, дискурсивні та стилістичні особливості. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2012. № 1003. С. 125–130.

⁴¹ Torak S. E., McMorris R. F., Wen-Chi L. Is Humor an Appreciated Teaching Tool? Perceptions of Professors' Teaching Styles and Use of Humor. *College Teaching*. 2004. № 52(1). P. 14–20.

Карикатура – це особливий жанр образотворчого мистецтва (як живо, графіки), автентичні карикатури створюють художники-карикатуристи, тож використання цих оригінальних творів зображального мистецтва сприяє розвитку естетичного почуття студентів.

У лінгвістичному аспекті потенціал карикатури у формуванні КММ майбутніх учителів АМ є також суттєвим.

Тексти карикатур допомагають навчати студентів ідіоматичного розмовного мовлення⁴². Вербальну частину карикатури складає автентичний текст, насичений фразеологічними одиницями, мовленнєвими кліше, ідіомами тощо, тож карикатура може бути використана як джерело та зразок сучасного автентичного мовлення. Семантизація мовленнєвих одиниць фактично здійснюється за допомогою малюнків карикатур. Використання ідіом у їх прямому значенні надає карикатурам комічності та підкреслює висміювання зображуваного суспільного явища⁴³. У такий спосіб, використання карикатур допомагає студентам краще зрозуміти значення ідіом або фонові лексики, що згодом спонукає майбутніх учителів АМ на подальше обговорення значення наданих лексичних одиниць та їх використання у власному мовленні. Прикладом може слугувати наступна карикатура.

Рис. 1.2. Приклад лінгвістичного потенціалу карикатури

⁴² Подосиннікова Г. І. Навчання студентів-філологів ідіоматичних предикативних конструкцій англійського розмовного мовлення на матеріалі автентичних художніх текстів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, КНЛУ, 2002. 24 с.

⁴³ Tsakona V. Language and Image Interaction in Cartoons: Towards a Multimodal Theory of Humor. *Journal of Pragmatics*. 2009. Vol. 41, № 6. P. 1171–1188.

Карикатура може бути використана як стимул і зразок емотивного мовлення. Карикатури як ціле призначені для того, щоб викликати емоційну реакцію, їх тексти можуть бути прикладом живого емоційного спілкування та спонукати студентів до використання мовних засобів, які відбивають почуття, емоціональні стани. Під час роботи з карикатурою студенти реалізують мовленнєву діяльність у комунікативній ситуації, яка природньо має емоційне забарвлення, можуть невимушено опанувати мовленнєві одиниці, характерні для повсякденного емотивного мовлення та навчаються використовувати їх у реальному спілкуванні. Наведемо приклад вправи для навчання майбутніх учителів АМ емоційно забарвленого ММ з використанням карикатури: *Do you think the value of Master's degree is depreciated nowadays? Look at the ironic caricature. What emotions does it evoke? Explain your reaction to the situation displayed in the caricature. Use the following phrases to express your feelings and emotions: I feel frustrated about the fact that..., It is absolutely unfair to claim that..., I am rather puzzled..., It makes me feel confused ..., It seems to me discouraging ...*

Як приклад, можемо використати наступну карикатуру:

Рис. 1.3. Приклад лінгвістичного потенціалу карикатури

Лінгвістичний потенціал карикатури полягає не тільки у лексичній збагаченості тексту, але й у його стилістичному забарвленні. У процесі навчання сучасного ідіоматичного мовлення важливо враховувати стилістичні прийоми, які йому притаманні. Відповідно, вербальна

частина карикатури є стилістично варіативною, ідіоматичною (включає такі мовленнєві одиниці, що відображають особливості вербального менталітету нації носів мови. Майбутні вчителі АМ повинні мати можливість диференціювати доречність застосованого конотативного аспекту лексики. Тому тексти карикатур сприяють лінгвістично-стилістичному наповненню усного розмовного мовлення у майбутніх учителів АМ, стилістичної виразності та автентичності висловлювання.

Тексти карикатур містять лексичні одиниці, які транлюють лінгвокультурологічну, соціолінгвістичну інформацію, характерні для обговорення актуальних для суспільства тем і ситуацій, що є важливим національно-культурним компонентом спілкування. Наведемо відповідний приклад.

Рис 1.4. Карикатура до теми “Politics”

Для використання цієї карикатури у формування КММ майбутніх учителів АМ у рамках вивчення теми “Politics” запропонуємо наступну інструкцію: *What do you know about current political figures in the United States? Two of them are being intensively mocked. What references do you think the cartoonists makes to describe a political situation? Discuss the implications that are presented and express your emotions and feelings that are elicited by the caricature.* Ця карикатура має міжкультурний контекст, тому для її обговорення потрібна обізнаність не тільки з сучасною політичною ситуацією та політичними діячами в США, але й з сучасною американською кінематографією: посилання на мюзикл “La-La-Land” надає карикатурі сатиричного забарвлення, висміюючи таким чином політичних діячів.

У методичному аспекті, автентична карикатура як засіб формування КММ майбутніх учителів АМ також має високий потенціал.

Використання карикатури як мовленнєвої опори підвищує пізнавальний інтерес студентів, стимулює мовленнєву діяльність та сприяє емоційно-експресивному забарвленню висловлювань⁴⁴. Використання опору для формування КММ майбутніх учителів АМ дозволяє створити природну ситуацію спілкування; організувати обговорення актуальних подій; поглибити зміст навчання усного мовлення, урізноманітнюючи теми для висловлювання та інтенсифікувати навчальний процес⁴⁵.

Автентичні карикатури містять цінну інформацію про культуру нації, мова якої вивчається. Вони відображають явища, символи та стереотипи певної культури. Сюжети карикатур містять концепти, такі як фольклор, звичаї, обряди, погляди на світ або побутові проблеми, які притаманні певній культурі. Карикатура виступає соціокультурним феноменом завдяки вираженню суспільних настроїв, відношення та оцінки певних об'єктів дійсності, презентуючи специфіку лінгвокультури. Можна сказати, що вони вербалізують повсякденне життя та особливості відносин людей. Відповідно, робота з карикатурою сприяє удосконаленню міжкультурної компетентності у майбутніх учителів АМ.

Карикатура презентує мовний і мовленнєвий матеріал засобами візуалізації, тобто фактично є прийомом мнемотехніки. Це сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу студентами. Наведемо приклад.

Рис. 1.5. Приклад методичного потенціалу карикатури

⁴⁴ Wyk van M. M. The Use of Cartoons as A Teaching Tool to Enhance Student Learning in Economics Education. *Journal of Science Sociology*. 2011. № 26 (2). P. 117–130.

⁴⁵ Черниш В. В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англомовної компетенції в говорінні : дис. ... док. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (з галузєю знань)». Київ, КНЛУ, 2015. 483 с.

Також цей тип опори є ефективним інструментом інтерактивного навчання іноземних мов, визначальними рисами якого вважаємо змістовність, інтелектуальну насиченість, спрямованість на вирішення проблем і складних питань життя та розвитку (особистісних, суспільних, загальнолюдських тощо) із опорою на критичне мислення у процесі спілкування та позитивної міжособистісної взаємодії⁴⁶. Автентичні карикатури відображають актуальні проблеми суспільства, критикуючи та розглядаючи їх сатирично. Цінність карикатури полягає в тому, що вона здатна створити яскравий образ проблеми або явища та підштовхнути студентів до активного реагування: проаналізувати зображене, ідентифікувати проблему, висловити власну думку, обговорити її. Наведемо інструкцію до вправи та охарактеризуємо використану опору.

Nowadays the system of education raises some discontent. Look at the caricature. What issue the two people are talking about? Does the caricature depict this issue accurately? Is it relevant in our country? Do you think the system of education can be altered? Express your opinion on the problem covered in the caricature.

Рис 1.6. Карикатура до теми “Education”

Мета використання карикатури – стимулювати студентів мислити критично та допомогти краще зрозуміти проблему сучасної освіти. Сатира у карикатурі допомагає студентам звернути увагу на недоліки сучасної системи освіти, відчувати гостроту обговорюваної проблеми, провокує висловлення думки щодо проблеми, зображеної на карикатурі.

⁴⁶ Подосиннікова Г. І. Методична характеристика інтерактивного навчання іноземних мов. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2012. № 12 (3). С. 196–208. URL: <https://bit.ly/3WuGBaJ>

Важливою позитивною характеристикою автентичної карикатури як опори для формування КММ майбутніх учителів АМ є доцільність її використання на всіх етапах формування вмінь ММ: рецептивному, репродуктивному та продуктивному. Карикатура фактично об'єднує в собі функції таких опор, як комунікативні ситуації та ключові слова (фрази), але при цьому вона беззаперечно відноситься до природних опор.

Таким чином, автентична карикатура є одночасно і засобом навчання ММ, який відноситься до автентичних матеріалів, що містять актуальну лінгвокультурологічну інформацію та сприяють створенню англо-мовного середовища на заняттях з АМ, і поліфункціональною вербально-візуальною природною опорою. Вона умотивовує мовлення студентів та надає йому емоційно-експресивного забарвлення. Отже, карикатура може виступати ефективним засобом формування КММ майбутніх учителів АМ.

ВИСНОВКИ

КММ майбутніх учителів АМ має складну структуру та специфіку, має відповідати високому рівню вимог, що ставить перед викладачем завдання пошуку оригінальних ефективних засобів навчання. Мовлення вчителя є важливим фасилітатором формування КММ в учнів, воно має демонструвати єдність таких компонентів як зміст, план подачі матеріалу, словесне оформлення, стилістичне оформлення та емоційно-експресивне забарвлення. Автентична карикатура є поліфункціональною природною вербально-візуальною опорою, яка має значний потенціал щодо формування КММ майбутніх учителів АМ. Доцільність використання карикатур зумовлена тим, що вони слугують автентичною опорою для мовлення, створюють для нього лінгвосоціокультурний контекст, задають комунікативну ситуацію та проблематику спілкування. Карикатура презентує культурний код, який допомагає студентам зрозуміти складні, глибокі, приховані компоненти культури англо-мовних країн (мораль, цінності, мотивації, очікування, політичні та соціальні проблеми тощо). Вона характеризується високим рівнем емоційного забарвлення та використанням автентичного розмовного мовлення як текстового компоненту; це підвищує інтерес студентів до обговорення проблеми, їх мовлення стає більш емотивним та ідіоматичним, що сприяє успішній реалізації міжкультурної комунікації. Карикатура також є цінним засобом інтерактивного навчання, стимулює критичне мислення, потребу сформулювати та виразити власну точку зору, здатність відділяти емоції від фактів, розглянути проблему в різних ракурсах та творчо шукати шляхи її вирішення, що є важливим аспектом формування КММ майбутніх учителів АМ у сучасній освітній парадигмі.

АНОТАЦІЯ

У праці розглянуто потенціал використання автентичних карикатур у формуванні компетентності в монологічному мовленні майбутніх учителів англійської мови. Охарактеризовано психологічні, лінгвістичні та комунікативні особливості формування компетентності в монологічному мовленні у майбутніх учителів англійської мови. Визначено, що англійське літературно-розмовне монологічне мовлення має складну структуру та специфіку, характеризується ідіоматичністю, що ставить перед викладачем завдання активно використовувати ефективні засоби навчання для успішного формування умінь монологічного мовлення у майбутніх вчителів англійської мови. Розглянуто мету та зміст компетентності в монологічному мовленні майбутніх учителів англійської мови старшого ступеня навчання. Визначено відповідні критерії оцінювання рівня сформованості умінь монологічного мовлення у майбутніх вчителів англійської мови. Визначено сутність автентичної карикатури як засобу навчання ідіоматичного літературно-розмовного монологічного мовлення та її психологічні, лінгвістичні, методичні характеристики. Обґрунтовано потенціал автентичної карикатури у формуванні компетентності у монологічному мовленні майбутніх учителів англійської мови.

Література

1. Подосиннікова Г. І., Коваленко А.М., Козлова В. В., Школяренко В. І., Коробова Ю. В. Освітньо-професійна програма Середня освіта (Англійська та німецька мови) першого бакалаврського рівня вищої освіти спеціальність : 014 Середня освіта (Мова і література (англійська)) спеціалізація : 014.021 Середня освіта (Англійська мова і література) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022.

2. Програма з англійської мови для університетів/ інститутів (п'ятирічний курс навчання): проект / С. Ю. Ніколаєва та ін. ; під кер. С. Ю. Ніколаєвої, М. І. Солов'я. Вінниця: Нова книга, 2001. 245 с.

3. Bekdaş M. The Effect Of Using Caricatures On Vocabulary Retention In Foreign Language Teaching. *IJOESS*. 2018. Vol. 9, Issue 31. P. 622–632. URL: <https://bit.ly/3zc9Ztc>

4. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.

6. Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В. Психологія мовлення і психолінгвістика : навч. посібн. для вищих навчальних закладів / за ред. Л. О. Калмикової. К.: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.

7. Цинтар Н. В. Категорія емотивності в англійській художній літературі ХІХ та ХХІ століття (гендерний аспект) : дис. ... докт. філософії : 035 Філологія. Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2021. 249 с.

8. Подосиннікова Г. І. Навчання студентів-філологів ідіоматичних предикативних конструкцій англійського розмовного мовлення на матеріалі автентичних художніх текстів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, КНЛУ, 2002. 24 с.

9. Подосиннікова Г. І. Методична типологія труднощів навчання ідіоматичного розмовного мовлення майбутніх учителів англійської мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 4 (78). С. 172–185. DOI: 10.24139/2312-5993/2018.04/172-185.

10. Устименко О. М. Навчання іншомовного монологічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2013. № 1. С. 3–9.

11. Матковська Г. О. Лінгвостилістичні особливості композиційно-мовленнєвих форм художнього тексту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна*. 2013. № 39. С. 178–181.

12. Подосиннікова Г. І. Програма нормативної навчальної дисципліни «Практика англійського усного та писемного мовлення» (IV рік навчання). Суми : СумДПУ імені А. С.Макаренка, 2020. 127 с.

13. Пашук В. С. Навчання студентів мовних спеціальностей усного англійського монологічного мовлення з використання автентичних художніх фільмів : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, КНЛУ, 2002. 21 с.

14. Бойко Г. А. Формування професійно орієнтованої англійської компетентності в монологічному мовленні у майбутніх фахівців з харчових технологій у процесі самостійної роботи : дис. ... докт. філософії у галузі педагогіки : 011 Освітні, педагогічні науки. Київ, КНЛУ, 2020. 252 с.

15. Петрусевич Ю. А. Контроль та оцінювання англійського монологічного мовлення майбутніх учителів. *Вісник Київського*

національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2012. № 21. С. 211–219.

16. Черниш В. В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англійської мовної компетенції в говорінні : дис. ... док. пед. наук : 13.00.02 «Теорія і методика навчання (з галузей знань)». Київ, КНЛУ, 2015. 483 с.

17. Fomenko T., Bilotserkovets M., Klochkova T., Statsenko O., Sbruijeva A., Kozlova O., Kozlov D. Overcoming Barriers in Intercultural Communication: A Case Study on Agricultural Idioms in English, Ukrainian and Chinese. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. 2020. № 9 (6), 157–166. DOI: 10.36941/ajis-2020-0120.

18. Brown G., Yule G. *Teaching the Spoken Language*, Cambridge Language Teaching Library. Cambridge University Press, 2001. 163 p.

19. Jaashan H. M. S. Decoding Sense in Caricatures: A Study in Semio-stylistics. *Journal of Language Teaching and Research*. 2019. Vol. 10, № 5. P. 954–962. DOI: <http://dx.doi.org/10.17507/jltr.1005.06>.

20. Caricature [Electronic resource]. Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com/word/caricature#etymonline_v_5383 (Last accessed: 28.11.2019).

21. Fahy D. Caricatures and omissions: representations of the news media in 'Don't look up' JCOM. 2022. № 21 (05), C07. DOI: <https://doi.org/10.22323/2.21050307>.

22. Завадська О. В. Феномен креолізованого тексту: актуальна проблема сучасних лінгвістичних досліджень. *Лінгвістичні дослідження*. 2019. № 43. С. 163–169. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.49222>

23. Seredina E. V., Dekhnich O. V. Trump's image in a political cartoon: analysis of expressive potential, *Research Result. Theoretical and Applied Linguistic*. 2022. № 8 (2), 96–107. DOI: 10.18413/2313-8912-2022-8-2-0-7.

24. Güven S., Bekdaş M. The Effect Of Using Caricatures On Vocabulary Retention In Foreign Language Teaching. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*. 2018. № 9 (31). P. 622–647.

25. Srinivasalu G. N. Using Cartoons as Effective Tools in Teaching Learning Process of Social Science. An *International Peer Reviewed & Referred Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies*. 2016. № 3 (23). P. 1898–1905.

26. Тарнопольський О. Б., Кабанова М. Р. Методика викладання іноземних мов у вищій школі. Вінниця: Нова книга, 2020. 384 с.

27. Torak S. E., McMorris R. F., Wen-Chi L. Is Humor an Appreciated Teaching Tool? Perceptions of Professors' Teaching Styles and Use of Humor. *College Teaching*. 2004. № 52 (1). P. 14–20.

28. Tsakona V. Language and Image Interaction in Cartoons: Towards a Multimodal Theory of Humor. *Journal of Pragmatics*. 2009. Vol. 41, № 6. P. 1171–1188.

29. Wyk van M. M. The Use of Cartoons as A Teaching Tool to Enhance Student Learning in Economics Education. *Journal of Science Sociology*. 2011. № 26 (2). P. 117–130.

Information about the authors:

Podosynnikova Hanna Ihorivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Acting Head of the English Philology and Linguodidactics Chair
at the Department of Foreign and Slavic Philology
Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko
87, Romenska str., Sumy, 40002, Ukraine

Mokrenko Valeriia Serhiivna,

Student at the Department of Foreign and Slavic Philology
Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko
87, Romenska str., Sumy, 40002, Ukraine